

Michał KURYŁOWICZ

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0002-5041-6683

Analogie historyczne w działaniu politycznym. *Casus Kazachstanu*

Streszczenie: Artykuł stanowi próbę określenia roli, jaką w działaniu politycznym przywództwa Kazachstanu odgrywają analogie historyczne. Porównanie okoliczności dojścia do władzy dwóch liderów politycznych: Nursułtana Nazarbajewa oraz Kasy-
ma Żomarta Tokajewa, a także zestawienie wykorzystywanych przez nich mechanizmów budowy własnej pozycji służy udzieleniu odpowiedzi na pytanie o istnienie specyficznego „kazachskiego” wariantu sukcesji władzy w obrębie tradycyjnego dla Azji Centralnej modelu silnie spersonalizowanego i opierającego się na więziach nieformalnych systemu rządów.

Słowa kluczowe: Kazachstan, Nursułtan Nazarbajew, Kasym Żomart Tokajew, analogia historyczna, sukcesja

---

Jens Meierhenrich (2006, s. 3–4) wskazuje na istotną rolę analogii historycznych w procesie podejmowania decyzji politycznych. Autor ten kreśli zarazem dwojaki sposób ich wykorzystania: analogia może służyć motywowaniu działaczy politycznych do takiego a nie innego zachowania, podejmowania jakiejś decyzji lub jej zaniechania. W drugim rozumieniu analogia ma bardziej retoryczny charakter: przywoływanie analogicznych wydarzeń czy sytuacji politycznych z przeszłości ma stanowić komunikowane przez polityków usprawiedliwienie lub poparcie danego zachowania: zarówno aktywności, jak i jej braku. Co istotne, wskazuje on, iż w pierwszym przypadku analogia staje się integralną częścią procesu decyzyjnego, zaś w drugim jej wykorzystanie jest incydentalne, pomimo jej otwartego przywoływania.

Wydarzenia ostatnich miesięcy w Kazachstanie noszą wyraźne znamiona wykorzystywania przez aktorów politycznych tej republiki analogii historycznych w pierwszym zaproponowanym powyżej sensie do rozwiązywania współczesnych wyzwań. Decyzje obecnego przy-

denta – Kasyma Żomarta Tokajewa – zdają się być w znacznej mierze motywowane przez przekonanie o skuteczności podobnych zabiegów w przeszłości. Celem analizy w niniejszym artykule będzie zatem określenie skali czerpania z analogii historycznych w działaniu politycznym przywódcy Kazachstanu, zmierzającego do przejścia pełnego steru rządów w republice. Służyć temu będzie porównanie charakteru i dynamiki kazachskich zmian politycznych ostatnich miesięcy z procesem, który przed ponad trzema dekadami doprowadził do ugruntowania pozycji przywódczej Nursułtana Nazarbajewa w radzieckim, potem zaś w niepodległym Kazachstanie. Wnioski z analizy mają posłużyć do ogólnej charakterystyki transformacji kazachskiej wersji autorytarnego systemu rządów, w tym do określenia specyfiki lokalnego modelu sukcesji władzy.

Zarysowany powyżej charakter problemu badawczego implikuje wykorzystanie w analizie dwóch metod badawczych: ujęcia komparatystycznego oraz pragmatycznej metody historycznej. Niemal naturalne dla politologii wykorzystanie metody porównawczej w przypadku niniejszego artykułu jest tym bardziej uzasadnione, iż pozwala ona nie tylko wykrywać podobieństwa między zjawiskami, ale też ujawniać różnicę między nimi i tym samym wyjść poza obszar opisu cech jednostkowych w kierunku sformułowania pewnych uogólnień (Bajer, 2012, s. 18). Szerokie wykorzystanie opisu kontekstualnego we wspomnianym ujęciu komparatystycznym pozwala z kolei na dostrzeżenie konkretnych cech kazachskiego systemu politycznego, ujawniających jego specyfikę na tle przekształceń zachodzących u innych aktorów regionalnych.

Posłużenie się dla wyjaśniania zmiany politycznej w Kazachstanie pragmatyczną metodą historyczną również wydaje się być zasadne. Założenie, iż każdy człowiek, w tym aktor polityczny, jest jednostką działającą, tj. zmierzającą do realizacji pewnych celów (a nie do kontemplowania świata i odkrywania w nim prawdy), prowadzi do przekonania, iż wiedza o przeszłości ma służyć tej jednostce „do radzenia sobie z rzeczywistością stawiającą [...] opór w codziennym bytowaniu” (Radomski, 2004, s. 74). Przenosząc te rozważania na kontekst kazachskiego systemu politycznego można przyjąć hipotezę, iż świadomość skuteczności określonych działań politycznych, podejmowanych niegdyś przez Nursułtana Nazarbajewa, pozwala po latach jego następcy powtarzać te czynności, w nadziei na osiągnięcie podobnego celu: zdobycia i utrzymania władzy w państwie.

Budowanie przywództwa Nursułtana Nazarbajewa – główne cechy procesu

Okoliczności wydarzeń sprzed kilkudziesięciu lat, które skutkowały zdobyciem i umocnieniem władzy przez Nursułtana Nazarbajewa, wydają się być wyczerpująco opisane w literaturze przedmiotu, również polskiej (m.in. Coulloudon, 1993; Załęski, 2006; Bodio, Załęski, 2008; Załęski, 2008; Marciniak, 2004; Szymanek, 2013; Ciesielski, 2017). Znaną są również, co prawda mocno wartościujące, opinie na ten temat osób bezpośrednio zaangażowanych w ów proces (m.in. Nazarbajew, 1997; Кунаев, 1994). Analitycy, badający ewolucję polityczną Kazachstanu, dość zgodnie wskazują na kilka cech charakterystycznych wspomnianego przełomu:

- jego wewnątrzsystemowy charakter: zmiana lidera odbyła się w ramach struktury rządzącej partii komunistycznej i była rozciągnięta w czasie (Nursułtan Nazarbajew objął funkcję pierwszego sekretarza struktur partyjnych dopiero w trzy lata po ustąpieniu Dinmuchameda Kunajewa);
- istotne znaczenie więzi trybalnych dla dynamiki całego procesu zmian: pomiędzy liderem ustępującym (D. Kunajew) a wstępującym (N. Nazarbajew), występowała wcześniej relacja patronacko-klientalna i klanowa w ramach tzw. *Starszego Żuzu*, warunkująca szybki awans polityczny tego drugiego (aż do funkcji premiera Kazachskiej SRR w 1984 roku).
- podwójny charakter relacji patronacko-klientalnej: występowała ona zarówno w ramach struktur nieformalnych (*Żuzy*), jak i formalnych (partia komunistyczna), co w efekcie determinowało porzucenie przez Nazarbajewa dotychczasowego patrona (D. Kunajewa) na rzecz lojalności wobec ośrodka władzy centralnej (M. Gorbaczow);
- związana z powyższym rola zewnętrznych impulsów politycznych, jako czynników determinujących zmianę lidera: objęcie władzy w ZSRR przez Michała Gorbaczowa i zainicjowanie przezeń polityki *perestrojki* stało się impulsem do odnowy republikańskich struktur partii komunistycznych, w tym do wymiany lokalnych przywódców partyjnych;
- ekonomiczne tło zmiany: kryzys gospodarczy, w jakim znalazł się Związek Radziecki pobudzał nowe kierownictwo partyjno-państwowe nie tylko do szukania środków zaradczych, ale też rozliczania popełnionych do tej pory błędów, co skutkowało falą afer o podłożu ko-

rupcyjnym, uderzających w lokalne układy władzy (w Kazachstanie była nią m.in. afera w przemyśle samochodowym);

- kontrastowanie potrzeby „odnowy” – politycznej i gospodarczej – z zaawansowanym wiekiem ustępującego lidera, co stanowiło dodatkowy czynnik pobudzający do zmiany i ułatwiło późniejszą wyrwkową krytykę okresu, w którym sprawował on swoją władzę;
- rola masowych protestów społecznych jako czynnika katalizującego wzmocnienie pozycji wstępującego lidera (tzw. Bunt grudniowy w Alma-Atie w 1986 roku, *Želtoksan*, kaz. *Желтоқсан*). Niezależnie od dwuznacznie ocenianej przez badaczy postawy N. Nazarbajewa w trakcie wspomnianych wystąpień, posłużyły mu one następnie do budowania swojego wizerunku politycznego jako obrońcy narodu;
- dokonywane po przełomie – po zmianie lidera – roszady kadrowe, których celem jest częściowa przynajmniej przebudowa układu rządzącego, sprzyjająca nowemu przywódcy i budująca nowy układ odniesień politycznych, w tym o charakterze trybalnym. Działania te odbywały się najpierw w obrębie struktur partii komunistycznej, od 1991 roku zaś w ramach konstruowanego przez Nazarbajewa systemu silnej władzy prezydenckiej.

Podjmując próbę porównania schematu przejścia władzy przez obecnego prezydenta z zarysowanymi powyżej cechami zmiany politycznej, której beneficjentem okazał się N. Nazarbajew, warto poczynić dwa wstępne zastrzeżenia, nieco komplikujące komparatystyczne ujęcie problemu. Pierwsze z nich dotyczy strukturalnego charakteru dokonywanej zmiany i umiejscowienia lidera struktur rządzących. W okresie radzieckim, w ramach systemu monopartyjnego, faktyczne przywództwo polityczne utożsamiane było nie tyle z konkretną funkcją w ramach organów władzy publicznej, ile z piastowanym w hierarchii partii komunistycznej stanowiskiem. Sytuacja ta zmieniła się gruntownie w 1991 roku, gdy umiejscowienie faktycznego lidera układu rządzącego zaczęto wiązać z instytucją prezydenta republiki. W 2019 roku sytuacja ponownie się zmieniła, gdyż po raz pierwszy zastosowane zostały przyjęte rok wcześniej ramy prawne, wyraźnie dowartościowujące prerogatywy przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa Kazachstanu, stawiające go niejako ponad urzędem formalnej głowy państwa.

Drugie zastrzeżenie dotyczy chronologicznej perspektywy w ocenie i zestawieniu obu zmian. O ile skutki ewolucji politycznej, która wyniosła do władzy N. Nazarbajewa, można oceniać całościowo, o tyle na przemiany, które doprowadziły do uniezależnienia się jego następcy – Ka-

syma Żomarta Tokajewa – spoglądamy z perspektywy zaledwie kilku miesięcy. Przeprowadzona poniżej próba analizy w oparciu o zjawisko analogii historycznej musi być siłą rzeczy oparta na pierwszych, widocznych symptomach takiego podobieństwa: symptomach, trwałość których zostanie zweryfikowana w dłuższej perspektywie czasowej.

Wewnątrzsystemowy charakter zmiany i znaczenie więzi nieformalnych

Ścieżki politycznej kariery obu polityków noszą w sobie znamiona podobieństwa, chociaż trzeba zaznaczyć, iż jest ono ograniczone. Swój awans obaj zawdzięczają symptomatycznemu dla kultury politycznej Kazachstanu i innych republik Azji Centralnej znaczeniu kwestii pochodzenia i układów patronacko-klientalnych, stanowiących wręcz formułę prawa zwyczajowego (Szymanek, 2013, s. 220). Dzieje polityczne Kazachów, podobnie, jak i innych ludów pochodzenia nomadycznego w Azji Centralnej, naznaczone są złożonością ich struktury społecznej, zbudowanej w oparciu o silne poczucie więzów pokrewieństwa – często domniemanych, niekoniecznie faktycznych (Załęski, 2008, s. 27). Te nieformalne więzi, których zwieńczeniem był tzw. system żuzowy (zgodnie z podziałem etnosu kazachskiego na trzy *Żuzy* – federacje plemienne), zdeterminowały dominację polityczną przedstawicieli *Starszego Żuzu*. Miał on, wedle tradycji, utworzyć państwowość kazachską (Załęski, 2008, s. 32) i tym samym reprezentować najsilniejsze aspiracje polityczne. Podział ten w znacznej mierze utrzymał się – pomimo zadekretowanej przez władze bolszewickie walki z tradycją – również w okresie radzieckim, gdy pochodzenie rodowo-plemienne pozostawało „ważną kwestią przy rekrutacji do elity władzy i legitymowało awans na kolejne szczeble drabiny nomenklaturowej” (Załęski, 2008, s. 45–46).

Obie relacje (Kunajew–Nazarbajew, Nazarbajew–Tokajew) łączy właśnie kwestia wspólnoty pochodzenia polityków: wywodzą się oni ze *Starszego Żuzu*, chociaż z różnych jego plemion). Polityków tych łączy również fakt, iż rozpoczynali swe kariery polityczne w okresie radzieckim, czerpiąc zyski z siły nieformalnych układów władzy. Te ostatnie były – zdaniem Nurbulata Masanova – nieodzowne w warunkach państwa totalitarnego, determinującego oparcie władzy na więziach osobistych (Masanov, 1995, s. 47). Sprzyjały rozwojowi klientelizmu, w którym czynnikiem ułatwiającym awans polityczny był związek danego

funkcjonariusza partyjnego z dążącym do władzy lub już ją sprawującym *patronem*.

Tokajew wszedł w orbitę wpływów Nazarbajewa na progu niepodległości Kazachstanu, obejmując w 1992 roku stanowisko wiceministra spraw zagranicznych. Od tego momentu piął się po szczeblach kariery piastując po kolei funkcję ministra spraw zagranicznych (1994–1999 i 2002–2007), premiera (1999–2002) i przewodniczącego senatu (2007–2011 i 2013–2019) (*Официальный портрет Токаева Касым-Жомарт Кемелевича*, 2019). Ta ostatnia funkcja stanowiła zresztą dźwignię jego kariery na fotel prezydenta w momencie ustąpienia *Elbasy* ze stanowiska.

Znaczenie klanowego pochodzenia Kasyma Żomarta Tokajewa dla jego późniejszego awansu na „kontrolowanego” następcę nie jest jednak tak oczywiste. Chociaż wywodzi się on, podobnie jak Nursułtan Nazarbajew, ze *Starszego Żuzu*, zdawał się nie mieć poważnego klanowego zaplecza, co dawało nadzieję, iż nie będzie budował własnej sieci nieformalnych powiązań. Zapewne z uwagi na koneksje rodzinne (jego ojciec, Kemel, był znanym pisarzem i członkiem władz Kazachskiej SRR), Tokajew od wczesnej młodości kształcony był w Moskwie i po ukończeniu tam studiów rozpoczął karierę w radzieckiej dyplomacji: na placówkach w Singapurze i w ChRL (*Официальный портрет Токаева Касым-Жомарт Кемелевича*, 2019). Do Kazachstanu wrócił w chwili, kiedy perspektywa jego dalszego rozwoju zawodowego stanęła pod znakiem zapytania w związku z rozpadem samego ZSRR. Od tego momentu jego awans polityczny zależał już od relacji z pierwszym prezydentem Kazachstanu. Długoletnie sprawowanie funkcji ministra spraw zagranicznych republiki sugeruje, iż w tej reprezentacyjnej roli czuł się pewniej niż w budowaniu sieci własnych wpływów w elicie lokalnej. Potwierdza taką hipotezę Piotr Załęski (Załęski, 2006, s. 212), wskazując iż w okresie sprawowania przez Tokajewa stanowiska premiera (1999–2002), szef rządu nie zdołał stworzyć własnego ugrupowania w elicie władzy i dystansował się od rywalizacji politycznej między klanami. Być może istotną zmienną tłumaczącą owo „niepełne” zakorzenienie Tokajewa w relacjach trybalnych jest wspomniany powyżej pierwszy etap jego kariery politycznej. Kasym Żomart Tokajew kształcił się z dala od lokalnych układów politycznych i, jak się wydaje, ominął go charakterystyczny dla okresu radzieckiego czas *ruralizacji nomenklatury*, czyli dominacji w kazachskich strukturach partii komunistycznej funkcjonariuszy wywodzących się ze wsi i podkreślających znaczenie tradycyjnych, nieformalnych więzi, w tym rodowo-terytorialnych (Załęski, 2008, s. 43).

Otoczenie procesu decyzyjnego

Zestawiając dynamikę polityczną ostatnich miesięcy w Kazachstanie z wydarzeniami z lat 80. dostrzec można podobieństwo czynników zewnętrznych, sprzyjających wymianie lidera. Na tę paralelę składają się kwestie natury personalnej (odsunięcie dotychczasowego lidera nastąpiło po długoletnim sprawowaniu przez niego władzy, wobec narastającego problemu pokoleniowej wymiany kadr), problemy ekonomiczne (wywołane ekstensywnym, surowcowym modelem rozwoju gospodarczego i pogłębione przez pandemię COVID-19) oraz wpływ bezpośredniego otoczenia zewnętrznego Kazachstanu (postawa Rosji, sprzyjającej odsunięciu nadmiernie samodzielnego lidera, jakim był Nursułtan Nazarbajew).

W 2019 roku, w momencie swojego formalnego ustąpienia z funkcji prezydenta republiki, Nursułtan Nazarbajew miał 79 lat i stał na czele państwa od trzech dziesięcioleci. Starzejący się przywódca, obdarzony w 2010 roku tytułem „lidera narodu” (*Elbasy*, kaz. *Ельбасы*), stopniowo przygotowywał kraj do mającej nastąpić zmiany politycznej, nie chcąc jednak tracić wpływu na ostateczny kształt tego procesu. Stąd, mimo formalnej rezygnacji ze stanowiska w marcu 2019 roku, przewidział dla siebie funkcję dożywotniego przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa Kazachstanu, organu dysponującego niezwykle rozbudowanymi kompetencjami¹ (*Закон Республики Казахстан: О Совете Безопасности Республики Казахстан*, 2018). Taki scenariusz kontrolowanej sukcesji skłaniał obserwatorów kazachskiej sceny politycznej do wskazywania analogii z singapurskim modelem transformacji systemu politycznego po 1990 roku (Legieć, 2019, s. 1). Potęgowało to wrażenie fasadowości zmian, w wyniku których nowym prezydentem kraju został Kasym Żomart Tokajew, opleciony jednak siecią urzędników, powiązanych ściśle, często wręcz rodzinnie z pierwszym prezydentem kraju.

Scenariusz kontrolowanej sukcesji niewątpliwie oddziaływał negatywnie na autorytet nowej głowy państwa, pozostającej wciąż w cieniu

---

¹ Stosowna ustawa, przyjęta w redakcji z 2018 roku przewidywała, iż Rada Bezpieczeństwa stanowi główny organ konstytucyjny, koordynujący politykę państwa w zakresie bezpieczeństwa narodowego i obrony, mający prawo do planowania działań, rozpatrywania projektów i oceny realizacji głównych kierunków polityki państwa. Jednym z uprawnień Rady stało się opiniowanie kandydatur na stanowiska kierownicze w administracji poszczególnych regionów kraju oraz na stanowiska organów państwowych podległych bezpośrednio prezydentowi republiki.

swojego poprzednika. Warto zwrócić uwagę na fakt iż Tokajew, pełniąc u boku Nazarbijewa rozmaite funkcje polityczne przez ćwierć wieku, niejako starzał się wraz ze swoim patronem. W 2019 roku, gdy objął urząd głowy państwa, miał 66 lat i określony został „tymczasowym” prezydentem. Wrażenie to wzmogły spekulacje medialne po objęciu przez córkę pierwszego prezydenta, Darigę, kluczowego z punktu widzenia sukcesji władzy stanowiska przewodniczącego senatu (*Дарига Назарбаева стала спикером Сената Парламента Казахстана*, 2019). Związane z tym obawy o „dynastyczne” tło przeobrażeń politycznych w republice musiały wzmagać frustrację samego Tokajewa i związanego z nim młodszego pokolenia kazachskich elit, doświadczających pod rządami Nazarbijewa zjawiska nieustającego „tasowania kadri” (*cadre shuffling*) (Siegel, 2016, s. 44, 77–78).

W miarę przedłużającej się władzy *Elbasy*, zaczął się też wyczerpywać utożsamiany z nim model rozwoju gospodarczego kraju, oparty w znacznej mierze na czerpaniu zysków z eksportu wydobywanych w republice surowców energetycznych, zwłaszcza ropy naftowej. Kryzys gospodarczy, chociaż słabo komunikowany społeczeństwu, nasilił się i stał się odczuwalny zwłaszcza po 2014 roku, gdy ceny ropy naftowej na rynkach światowych zaczęły spadać. Liczony w ekwiwalencie dolarowym PKB republiki obniżył się względem ostatniego roku *prosperity* – 2013 – z 236 mld \$ do 171 mld \$ w 2020 roku (przejęciowo nawet do 137 mld \$) (*GDP (current US\$) – Kazakhstan*). Przełożyło się to na spadającą siłą nabywczą kazachskiej waluty, *Tenge*, kilkukrotnie dewaluowanej w tym okresie (szczególnie silnie w lutym 2014 i w sierpniu 2015 roku) (Масанов, 2019). Efektem kryzysu stał się poważny spadek dochodów ludności, notowany nawet w oficjalnie publikowanych danych statystycznych. Jeśli w 2013 roku średnie wynagrodzenie przekraczało 700 \$, o tyle w 2015 roku, wskutek drastycznego obniżenia wartości narodowej waluty, spadło do 378 \$, by w następnych latach podnieść się do 569 \$ (2021) (*Среднемесячная заработная плата по регионам Республики Казахстан*, 2021). O spadku poziomu życia mieszkańców Kazachstanu w ostatnich latach świadczy również współczynnik Giniego, czyli wskaźnik nierówności społecznej, który rósł przez pięć kolejnych lat z rządu i w 2020 roku osiągnął poziom 0,291 (*О дифференциации доходов населения в Республике Казахстан в 2020 году*, 2021).

Kryzys pogłębiła pandemia koronawirusa, która nie tylko doprowadziła do ponownego spadku wartości PKB (o ok. 6% w 2020 roku), ale w konsekwencji spowodowała wzrastającą inflację, dodatkowo pogarsza-

jącą sytuację ekonomiczną społeczeństwa: średni wskaźnik wzrostu cen z niespełna 5% w 2019 roku skoczył do ponad 8% w 2021 roku i 12% na początku bieżącego roku (Смайыл, 2022). Stworzyło to warunki sprzyjające wybuchowi niezadowolenia społecznego, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, iż tłem pierwszych protestów na zachodzie Kazachstanu w styczniu 2022 roku stał się radykalny wzrost cen gazu LNG na stacjach paliw. To zaś spowodowane zostało decyzją rządu, aby zaprzestać utrzymywania niższych, tzw. *wewnętrznych* cen na surowce energetyczne (Ткачев, 2022).

Najtrudniej być może scharakteryzować w odniesieniu do wydarzeń sprzed zaledwie kilku miesięcy ich kontekst zewnętrzny. W porównaniu do sytuacji z końca lat 80. nastąpiła tu strukturalna zmiana: zniknęła hierarchia partyjna i państwowa, w której organy centralne dominowały nad strukturami republikańskimi i wymuszały odpowiednie zmiany kadrowe. Jednocześnie relacje rosyjsko-kazachskie po 1991 roku, mimo znaczącego poszerzenia pola manewru Kazachów, obciążone są nasilającymi się wysiłkami Moskwy w kierunku gospodarczego i politycznego podporządkowania sobie mniejszego partnera, m.in. za pośrednictwem Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (Kazantsev, Medvedeva, Safranchuk, 2021, s. 61–62). Niewątpliwie w obliczu zbliżającego się konfliktu z Ukrainą nadmierna samodzielność polityczna Nursułtana Nazarbajewa i jego autorytet na obszarze poradzieckim były czynnikiem niekorzystnym z punktu widzenia Władimira Putina. Stąd prawdopodobne zainteresowanie Kremla w ostatecznym odsunięciu *Elbasy* od władzy i zastąpieniu go przez nowego, dopiero ugruntowującego swoją pozycję, przywódcę.

Bunt społeczny jako katalizator zmian

Wybuch niezadowolenia społecznego, determinujący powstanie sytuacji kryzysowej, ułatwiającej przeprowadzenie zmian politycznych, wystąpił w obu przypadkach, chociaż z nieco odmienną logiką wydarzeń. Bunt młodzieży kazachskiej w grudniu 1986 roku miał miejsce już po zerwaniu zależności Nursułtana Nazarbajewa od dotychczasowego patrona i najczęściej jest oceniany jako demonstracja siły i znaczenia elit lokalnych wobec Moskwy, skłonnej do głębokiej ingerencji w struktury władzy Kazachskiej SRR. Bunt *Żeltoksan* przyniósł Nazarbajewowi realne profity po kilku latach, gdy polityk ten zaczął budować swój wizerunek obrońcy narodu walczącego z dominacją imperialnego centrum.

Kilka dziesięcioleci później sekwencja wydarzeń okazuje się odwrotna: to wybuch niezadowolenia społecznego w Ałmaty stał się bezpośrednim impulsem do zerwania zależności Kasyma Żomarta Tokajewa od swojego patrona i umożliwił zepchnięcie pierwszego prezydenta na margines polityki. Sprzyjała temu narastająca dynamika społecznych wystąpień. W ciągu kilku dni manifestacje o podłożu ekonomicznym w zachodnich, „naftowych” obwodach kraju przekształciły się w ogólnokrajowy protest eskalujący zwłaszcza w największej metropolii Kazachstanu – Ałmaty. Do początkowych postulatów o charakterze ekonomicznym doszły żądania polityczne, symbolizowane przez nabierające od dłuższego czasu popularności hasło *Odejdz starcze!* (kaz. *Шал Кем!*), rozumiane jako wezwanie Nazarbajewa do rezygnacji z czynnego życia politycznego («Шал, кем!» *Свыше сотни задержанных, оцепленные «для дезинфекции» площади*, 2020). Niezależnie od ostatecznej oceny oddolnej natury protestów styczniowych (brak na razie przekonujących dowodów na rzecz tezy o wyreżyserowanym charakterze wystąpień), ich beneficjentem okazał się szybko i sprawnie działający Kasym Żomart Tokajew. Prezydent już w pierwszych dniach kryzysu przejął inicjatywę: 5 stycznia nieoczekiwanie ogłosił, iż w obliczu zagrożenia funkcjonowania państwa staje na czele Rady Bezpieczeństwa Narodowego (*Касым-Жомарт Токаев стал председателем Совета безопасности*, 2022). Ten krok, równoznaczny z przejściem z rąk Nazarbajewa instytucji postrzeganej jako główny organ konstytucyjny Kazachstanu, stanowił symboliczne zerwanie dotychczasowej relacji patronacko-klientalnej. Wspomniana decyzja Tokajewa uruchomiła reakcję łańcuchową, prowadzącą nie tylko do usunięcia na margines samego *Elbasy*, ale również do ograniczenia wpływów politycznych i biznesowych jego otoczenia, w tym członków jego najbliższej rodziny.

W sekwencji wydarzeń z pierwszych dni stycznia warto wyodrębnić znaczenie odwołania się przez Kasyma Żomarta Tokajewa do zewnętrznego źródła legitymizacji władzy w Kazachstanie, czyli do postawy Rosji. W toku tłumienia antyrządowych protestów, posługując się argumentem o walce z terroryzmem, zwrócił się on do powstałej pod auspicjami Moskwy Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ) o pomoc w rozwiązaniu kryzysu i przysłanie oddziałów wojskowych do Kazachstanu (*Токаев обратился за помощью к странам ОДКБ*, 2022). W odpowiedzi władze rosyjskie błyskawicznie zaakceptowały udział swoich wojsk w działaniach na kazachskim terytorium. Jest to niewątpliwie sytuacja bez precedensu w niemal dwudziestoletniej historii sojuszu

powstałego pod egidą Moskwy: wcześniej Kreml odrzucił podobne prośby o pomoc wojskową OUBZ ze strony Kirgistanu (2010) czy Armenii (2020). Biorąc pod uwagę fakt, iż prezydent uczynił to już jako przewodniczący Rady Bezpieczeństwa można założyć, iż przychylna decyzja Moskwy stanowiła jednocześnie akceptację dla nowego politycznego *status quo* w Kazachstanie.

Konsolidacja władzy nowego lidera

Dynamika wydarzeń i decyzji politycznych, które współtworzą nieoczekiwany *transfer* władzy w Kazachstanie w 2022 roku skłania do przekonania o obfitym czerpaniu przez Kasyma Żomarta Tokajewa z doświadczeń jego poprzednika w zakresie budowy własnego autorytetu i konsolidacji wpływów politycznych. W obu przypadkach doszło do wykorzystania zjawiska niezadowolenia społecznego dla uzasadnienia potrzeby zmiany lidera i wykreowania tym samym swoistego „aktu założycielskiego” nowej rzeczywistości politycznej. Dystansowanie się od poprzednika, choć wiązało się głównie z rozszadami personalnymi, zakładało także wytworzenie nowej przestrzeni dyskusyjnej, sprzyjającej nowemu liderowi, bo dającej uzasadnienie zmian. Jej głównym motywem stało się wezwanie do uzdrowienia struktur państwowych, aby uodporniły się one na zjawiska patologiczne (korupcja, nepotyzm, nadużywanie władzy). Nowy lider sięgnął zatem po motywy populistyczne, mające zjednać mu poparcie społeczne i stworzyć przynajmniej pozory legitymizacji nowego układu władzy.

Najistotniejsze decyzje prezydenta, towarzyszące przejściu przezeń faktycznego steru rządów w Kazachstanie, związane były ze zmianami personalnymi. 5 stycznia, w najgorętszym momencie protestów, Tokajew przyjął dymisję Rady Ministrów na czele z premierem Askarem Maminem – faworytem Nursułtana Nazarbajewa (*Президент Токаев принял отставку правительства*, 2022). Jeszcze większy rezonans wywołało odwołanie przewodniczącego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego, Karima Masimowa. Ten ostatni nie tylko stracił stanowisko, ale został aresztowany na podstawie oskarżenia o zdradę stanu. Media państwowe zaczęły przy tej okazji lansować tezę, iż jedną z kluczowych przyczyn powstania zagrożenia terrorystycznego były nieadekwatne działania i zaniedbania ze strony służb bezpieczeństwa. Te zaś podlegały bezpośrednio Masimowowi, uznawanemu za jednego z najbliższych współpra-

owników odchodzącego prezydenta (*Задержан экс-глава Комитета нацбезопасности Казахстана Карим Масимов*, 2022).

Szybkim i zdecydowanym decyzjom personalnym towarzyszyły działania, które zmierzały w stronę społecznej legitymizacji nowego centrum władzy. Stąd nieprzypadkowo brutalne tłumienie rewolty poszło w parze z „przejęciem” przez prezydenta postulatów protestujących (nasuwa się tu analogia z odwołaniem się przez Nazarbajewa *ex post* do haseł protestujących w Ałma-Acie w 1986 roku). Nowy rząd Kazachstanu szybko zapowiedział obniżkę cen na paliwa, czego domagali się uczestnicy protestów. Zarazem główna oś działań Prezydenta jego otoczenia została skierowana na zdyskredytowanie otoczenia rodzinno-polityczno-biznesowego Nursułtana Nazarbajewa, które tym samym zostało uznane za głównego winowajcę pogarszających się warunków życia w Kazachstanie.

Już dymisjonując rząd Askara Mamina prezydent wymienił wielkie korporacje naftowo-gazowe jako współwinne wzrostu cen. Kolejne przemówienia Tokajewa wskazywały na liczne nieprawidłowości w różnych sektorach gospodarki, w których aktywne były firmy powiązane z członkami rodziny Nursułtana Nazarbajewa: jego córką Aliją (*Токаев поручил прекратить работу компании, которую связывают с дочерью Назарбаева*, 2022) czy bratem Bolatem (*Настоящий бардак – Токаев о таможене на границе с Китаем*, 2022). 11 stycznia Tokajew, zapowiadając stworzenie nowej państwowej fundacji dobroczynnej „Dla narodu Kazachstanu” (kaz. *Қазақстан халқына*), wezwał przedstawicieli wielkiego biznesu, którzy „stworzyli podstawy swojego sukcesu w okresie władzy pierwszego prezydenta Kazachstanu – Elbasy” do regularnych wpłat na konto fundacji i tym samym podzielenie się swoim majątkiem z resztą społeczeństwa (*Выступление Главы государства К.К. Токаева на заседании Мажилиса Парламента Республики Казахстан*, 2022).

Populistyczny ton wypowiedzi głowy państwa, wyraźnie obliczony na efekt wizerunkowy, pojawił się nieprzypadkowo i został później rozwinięty podczas marcowego wystąpienia przed obiema izbami parlamentu (*Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана*, 2022). Prezydent zainicjował w nim projekt zmian w konstytucji, zmierzający do ograniczenia wszechwładzy głowy państwa oraz zastopowania nadmiernego rozrostu wpływów politycznych członków rodziny prezydenta oraz związanych z nim „grup finansowo-oligarchicznych”. Zabiegi te, chociaż noszą wyraźne znamiona dystansowania się od poprzednika, można rozpatrywać również jako naśladowanie działań podejmowanych wcześniej przez Nazarbajewa.

Prezydent zapowiedział przeprowadzenie reformy administracyjnej państwa poprzez wydzielenie w ramach istniejącej struktury trzech nowych obwodów (Abajskiego, Ułytauskiego oraz Żetysuskiego). Uzasadniając potrzebę takiej korekty Tokajew odwołał się do społecznych sentymentów i pamięci zbiorowej społeczeństwa kazachskiego. Wskazał m.in. na potrzebę dowartościowania miasta Semej – ojczyzny kazachskiego ruchu narodowego z początku XX stulecia – które wskutek pozbawienia w 1997 roku praw stolicy obwodu miało jego zdaniem popaść w stagnację. Nie zabrakło i odniesień do bliższej przeszłości: prezydent zasugerował możliwość nadania miastu Kapszagaj – przyszłej stolicy obwodu Ałmatyńskiego – nowej nazwy, związanej z imieniem byłego przywódcy radzieckiego Kazachstanu, Dinmuchameda Kunajewa. Już 3 maja Tokajew podpisał stosowny dekret w tej sprawie (*О переименовании города Капшагая Алматинской области в город Қонаев*, 2022).

Tę ostatnią inicjatywę można poniekąd rozpatrywać co najmniej na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze, jako formułę legitymizacji nowego przywódcy państwa w oczach elit *Starszego Żuzu*, dla których postać Kunajewa pozostaje ważną składową tożsamości rodowej. Po drugie, jako kolejny przejaw dystansowania się od poprzednika – Nursułtana Nazarabajewa – który wcześniej nie szczędził słów krytyki pod adresem wieloletniego przywódcy radzieckiego Kazachstanu (Nazarabajew, 1997, s. 45–47). Symptomatyczny jest zresztą fakt, iż równoległe do wysyłanych przez prezydenta sygnałów o zmianie nazwy miasta Kapszagaj, w kazachskich mediach elektronicznych trwa (i nie jest blokowana przez władze) akcja zbierania podpisów pod przywróceniem stolicy republiki – Nursułtanowi – jego poprzedniej nazwy: Astana (*Петиция! Требуем вернуть прежнее название столицы Казахстана – АСТАНА!*, 2022).

Praktyka ręcznego sterowania mapą administracyjną kraju nieobca była również pierwszemu prezydentowi Kazachstanu. Przedstawiana jako przełomowa, reforma podziału terytorialnego z 1997 roku zmniejszała liczbę obwodów, zwiększając zarazem ich powierzchnię (Яковенко, 2005). Wśród różnorodnych powodów takiej zmiany były i prozaiczne interesy polityczne. Jednym z beneficjentów komasacji obwodów okazał się położony w centrum kraju region Karagandy, z którego wywodzi się żona Nursułtana Nazarabajewa (Жаутиков, 2021). Reformę tę, podobnie jak przeniesienie w rok później stolicy państwa z Ałmaty do Astany, przyjęto postrzegać jako kroki mające zjednać prezydentowi poparcie elit tzw. *Średniego Żuzu*. Dzisiejsze działania prezydenta Tokajewa wskazują zatem na analogiczny schemat „dialogu” z lokalnymi elitami.

Nie inaczej można interpretować swoisty *rebranding*, jakiemu została poddana partia władzy – *Nur Otan* (*Нур Отан, Światło Ojczyzny*). 1 marca br. prezydent wystąpił na jej zjeździe i poparł zmianę nazwy ugrupowania na *Amanat* (*Аманат, Testament Przodków*). Podczas swojego przemówienia do delegatów poddał krytyce dotychczasową politykę kadrową partii, która jego zdaniem premiowała „apatycznych funkcjonariuszy” zamiast „entuzjastów”, wskazał też na potrzebę odmłodzenia jej składu (*Токаев о Nur Otan: Энтузиасты были вынуждены уступить место апатичным функционерам*, 2022). Można w tym działaniu dostrzec podobieństwa do polityki Nazarabajewa sprzed dekad, kiedy to młody prezydent zdystansował się od partii komunistycznej, której wcześniej przewodził. Po kilku latach wykreował zaś nowy, podporządkowany sobie ruch polityczny (*Otan, Отан, Ojczyzna*, 1999, w 2006 roku przemianowany na wspomnianą partię *Nur Otan*), mający wnieść powiew świeżości na scenę polityczną (Karmazina, 2008, s. 44).

Podsumowanie.

Specyfika zmian politycznych w Kazachstanie

Obfite czerpanie z analogii historycznych w działaniu politycznym Kasyma Żomarta Tokajewa pozornie nie powinno dziwić. Prezydent wzoruje się przecież na bogatym doświadczeniu poprzednika, który nie tylko zbudował samodzielną pozycję polityczną wychodząc z cienia swojego patrona, ale też na kilka dziesięcioleci skutecznie zdominował system polityczny Kazachstanu. Zarazem fakt, iż obecny przywódca tak pieczołowicie – i jak dotąd skutecznie – naśladuje swojego dotychczasowego mentora, wiele mówi na temat specyfiki kazachskiej sceny politycznej oraz tamtejszego systemu rządów.

Przeprowadzone powyżej porównanie mechanizmów budowy pozycji przywódczej Nursułtana Nazarabajewa i Kasyma Żomarta Tokajewa pozwala wskazać kilka powtarzalnych cech charakterystycznych dla kazachskiego modelu „transferu” władzy. Jedną z nich jest fakt, iż do zmiany lidera dochodzi za życia i niejako wbrew woli dotychczasowego wieloletniego przywódcy. Taki tryb sukcesji odróżnia model kazachski od sąsiedniego – uzbeckiego, w którym wyłonienie nowego silnego lidera następuje dopiero po śmierci poprzedniego przywódcy².

² Co miało miejsce zarówno pod koniec lat 80., gdy władzę obejmował Islam Karimow, w kilka lat po śmierci wpływowego sekretarza partii komunistycznej, Sza-

Innym regularnie powtarzającym się czynnikiem zmiany jest wystąpienie kryzysu w postaci masowych protestów na tle politycznym lub ekonomicznym. Ułatwia on „zmianę warty” oraz podkreśla znaczenie nowego lidera. Zarazem zdolność do zapanowania nad wybuchem niezadowolenia społecznego oraz umiarkowany stopień deprecjonowania poprzedniego przywódcy odróżnia Kazachstan od sąsiedniego Kirgistanu, w którym elity dokonują odsunięcia urzędującego prezydenta przy pomocy „ulicy”, zaś jego dymisji towarzyszy zwykle konieczność ucieczki za granicę.

Trzecią typowo „kazachską” cechą sukcesji jest wykorzystanie czynnika zewnętrznego: poszukiwania źródeł siły politycznej nowego lidera w swoistym sojuszu z Moskwą, akceptującą zmianę władzy. Wsparcie Kremla dla przemian politycznych w sąsiednim kraju paradoksalnie świadczy nie tylko o przywiązywaniu wagi przez Kazachstan do relacji z Moskwą. Mówi ono również wiele o tym, jak ważna jest dla Rosji stabilizacja polityczna jej południowego sąsiada.

Wybiegając chronologicznie wstecz, poza ramy czasowe nakreślonej w artykule analizy, warto dodać iż zbieg podobnych okoliczności zmian politycznych w Kazachstanie występował już wcześniej. W 1960 roku Dinmuchamed Kunajew objął urząd pierwszego sekretarza partii komunistycznej Kazachstanu w następstwie kryzysu: krwawo stłumionych protestów budowniczych kombinatu metalurgicznego w Temirtau latem 1959 roku. Kunajew awansował dzięki współpracy z władzami partyjnymi w Moskwie oraz zdystansowaniu się od swojego poprzednika, na którego zrzucono odpowiedzialność za wybuch protestów (Лельчук, 1997, s. 317–323).

Analizując analogiczne zachowania polityczne Dinmuchameda Kunajewa, Nursułtana Nazarbajewa oraz Kasyma Żomarta Tokajewa, warto zwrócić uwagę na łączącą ich cechę ostrożności w działaniu, budowie własnego autorytetu i autonomii podległych im struktur republikańskich. Każdy z tych przywódców obejmował władzę odżegnując się od zmian rewolucyjnych, dających co prawda pełne zerwanie z przeszłością, ale grożących wybuchem konfliktu: wewnętrznego czy zewnętrznego. Doskonale obrazuje to strategia Nursułtana Nazarbajewa, w którego przypadku nawet tak epokowa decyzja, jak ogłoszenie niepodległości republiki, zakomunikowana została w momencie, gdy los ZSRR był już

---

rafa Raszydowa, jak i w 2016 roku – bezpośrednio po zgonie Karimowa, rządzącego ponad ćwierć wieku Uzbekistanem.

przypieczętowany i dokonana w porozumieniu z Rosją. Dopiero później, w miarę krzepnięcia samodzielności republiki, prezydent zaczął zajmować bardziej niezależną pozycję międzynarodową, unikając przy tym wszelkich ruchów, które mogłyby prowadzić do destabilizacji jego władzy (Shukurallieva, Lipiński, 2017, s. 193). Podobne działania najwyraźniej cechują jego następcę, którego usamodzielnienie się nastąpiło w przeddzień głębokiego kryzysu międzynarodowego, wywołanego agresją Rosji na Ukrainę. Kolejne kroki Kasyma Żomarta Tokajewa wskazują na kontynuację przezeń strategii poprzednika. Prezydent z jednej strony utrzymuje stały kontakt z obiema stronami konfliktu, dezawuuując przy tym jakiegokolwiek sugestie o zaangażowaniu wojsk kazachskich po stronie rosyjskiej (*Kazachstan: Nie uznajemy Krymu za Rosję, szanujemy integralność Ukrainy*, 2022). Od początku wojny stara się też łagodzić ewentualne negatywne skutki wojny dla republiki oraz dyskutować możliwe profity: do Kazachstanu przenoszą się zatem rosyjskie firmy czy też specjaliści z branży IT, którzy opuszczają Rosję po nałożeniu na nią zachodnich sankcji (Ciesielski, 2022). Wydaje się zatem, iż dokonujące się wraz z objęciem władzy przez Tokajewa przejście od „autorytaryzmu mobilizacji postniepodległościowej” (Bankowicz, 2010, s. 27) do kreowanej przez media kazachskie „drugiej republiki” („*Вторая республика*”. *Президент Токаев провел совещание по поправкам в Конституцию*, 2022) oznacza raczej ewolucyjne, niż rewolucyjne zmiany.

Bibliografia

- Bajer J. (2012), *Badania porównawcze w politologii: zagadnienia metodologiczne*, „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*”, nr 8.
- Bankowicz M. (2010), *Autorytaryzm i totalitaryzm: analiza porównawcza*, w: *Totalitaryzmy XX wieku: idee, instytucje, interpretacje*, pod red. W. Kozuba-Ciembroniewicza, H. Kowalskiej-Stus, B. Szlachty, M. Kiwior-Filo, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Bodio T., Załęski P. (2008), *Elity władzy w Azji Centralnej. Tradycja. Modernizacja. Polityka*, Elipsa, Warszawa.
- Ciesielski M. (2022), *Sektor technologiczny w Rosji i Ukrainie w obliczu wojny*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/sektor-technologiczny-w-rocji-i-ukrainie-w-obliczu-wojny/>, 13 kwietnia 2022.
- Ciesielski S. (2017), *Pierestrojka a kwestia narodowa – Zakaukazie i Azja Centralna*, w: *Nie tylko Litwa. Geneza i przebieg upadku ZSRR w roku 1991*, t. 1, pod red. A. Srebrakowskiego, G. Straucholda, Wydawnictwo LTW, Łomianki.
- Coulloudon V. (1993), *Mafia sowiecka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- GDP (current US\$) – Kazakhstan, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=KZ>, 6 kwietnia 2022.
- Karmazina L. (2008), *Institutionalization of the party system in the Republic of Kazakhstan: past and present*, „Central Asia and the Caucasus”, no. 5 (53).
- Kazachstan: Nie uznajemy Krymu za Rosję, szanujemy integralność Ukrainy* (2022), 1 kwietnia, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art35998131-kazachstan-nie-uznajemy-krymu-za-rosje-szanujemy-integralnosc-ukrainy>, 8 maja 2022.
- Kazantsev A., Medvedeva S., Safranchuk I. (2021), *Between Russia and China: Central Asia in Greater Eurasia*, „Journal of Eurasian Studies”, vol. 12 (1).
- Legieć A. (2019), *Perspektywy sukcesji władzy w Kazachstanie*, „Biuletyn PISM”, nr 65 (1813).
- Marciniak W. (2004), *Rozgrabione imperium. Upadek Związku Sowieckiego i powstanie Federacji Rosyjskiej*, Arcana, Kraków.
- Meierhenrich J. (2006), *Analogies At War*, „Journal of Conflict & Security Law”, t. 11, nr 1.
- Nazarbajew N. (1997), *U progu XXI wieku*, Elipsa, Warszawa.
- Radomski A. (2004), *Historiografia pragmatyczna i jej znaczenie dla praktyki edukacyjnej*, „Kultura i Historia”, nr 7,
- Shukuralieva N., Lipiński A. (2017), *Uwarunkowania legitymizacji władzy w systemach autorytarnych. Casus państw Azji Środkowej*, „Przegląd Politologiczny”, Rok XXII, nr 1.
- Siegel D. (2016), *Social Ties and State Formation in Post-Soviet Central Asia*, CUNY Academic Works, New York, https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/1337, 5 kwietnia 2022.
- Szymanek J. (2013), *Ustrój konstytucyjny Kazachstanu*, Elipsa, Warszawa.
- Załęski P. (2006), *Elity władzy politycznej Kazachstanu*, Elipsa, Warszawa.
- Załęski P. (2008), *Tradycyjna struktura społeczna a system władzy w Kazachstanie*, w: *Życie polityczne Azji. Realia i dążenia*, pod red. J. Marszałek-Kawy, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- «Вторая республика». Президент Токаев провел совещание по поправкам в Конституцию (2022), 22 kwietnia, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/vtoraya-respublika-prezident-tokaev-provel-soveschaniye-467098/, 6 maja 2022.
- Выступление Главы государства К.К. Токаева на заседании Мажилиса Парламента Республики Казахстан* (2022), 11 stycznia, <https://www.akorda.kz/ru/vystuplenie-glavy-gosudarstva-kk-tokaeva-na-zasedanii-mazhilisa-parlamenta-respubliki-kazakhstan-1104414>, 5 kwietnia 2022.
- Дарига Назарбаева стала спикером Сената Парламента Казахстана* (2019), <https://kz.kursiv.media/2019-03-20/dariga-nazarbaeva-stala-spikerom-senata-parlamenta-kazakhstana/>, 5 kwietnia 2022.
- Жаутиков Б. (2021), *Хроника жизни Сары Назарбаевой в Темиртау*, <https://bilimdinews.kz/?p=136387>, 7 maja 2022.

- Задержан экс-глава Комитета нацбезопасности Казахстана Карим Масимов* (2022), 8 stycznia, <https://www.bbc.com/russian/media-59919351>, 13 kwietnia 2022.
- Закон Республики Казахстан: О Совете Безопасности Республики Казахстан* (2018), https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37987994&pos=4;-104#pos=4;-104, 7 kwietnia 2022.
- Касым-Жомарт Токаев стал председателем Совета безопасности* (2022), 6 stycznia, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kasyim-jomart-tokaev-stal-predsedelem-soveta-bezopasnosti-458293/, 7 kwietnia 2022.
- Кунаев Д. (1994), *От Сталина до Горбачева (в аспекте истории Казахстана)*, Санат, Алматы.
- Лельчук В. (1997), *1959 год. Расстрел в Темиртау*, w: *Советское общество: возникновение, развитие, исторический финал*, т. 2, *Апогей и крах сталинизма*, под ред. Ю. Н. Афанасьева, Российский государственный университет, Москва.
- Масанов Н. (1995), *Историческая типология государственных структур и проблема их преемственности (на примере государственно-потестарных структур казахского общества)*, w: *Этнические аспекты власти*, под ред. В. Бочарова, Санкт-Петербург.
- Масанов Ю. (2019), *История трёх девальваций: тенге подешевел к доллару в 80 раз*, <https://informburo.kz/stati/devalvaciy-tenge-tenge-podeshevel-k-dollaru-v-80-raz-.html>, 6 kwietnia 2022.
- Настоящий бардак – Токаев о таможене на границе с Китаем* (2022), 11 stycznia, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/nastoyaschiy-bardak-tokaev-o-tamojne-na-granitse-s-kitaem-458817/, 8 kwietnia 2022.
- О дифференциации доходов населения в Республике Казахстан в 2020 году* (2021), Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан Бюро национальной статистики, <https://www.gov.kz/memleket/entities/stat/press/news/details/195306?lang=ru>, 6 kwietnia 2022.
- О переименовании города Капишагая Алматинской области в город Қонаев* (2022), 3 maja, <https://www.akorda.kz/ru/o-pereimenovanii-goroda-kapshagaya-almatinskoy-oblasti-v-gorod-konaev-341933>, 6 maja 2022.
- Официальный портрет Токаева Касым-Жомарт Кемелевича* (2019), <https://akorda.kz/ru/president/president>, 6 kwietnia 2022.
- Петиция! Требуем вернуть прежнее название столицы Казахстана – АСТАНА!* (2022), <https://egov.press/1148-peticija-vozvrashchenie-prezhnego-nazvaniya-stolicy-kazahstana-astana.html>, 4 maja 2022.
- Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана* (2022), 16 marca, <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1623953>, 5 kwietnia 2022.
- Президент Токаев принял отставку правительства* (2022), 5 stycznia, <https://tengrinews.kz/rk2014/prezident-tokaev-prinyal-otstavku-pravitelstva-458216/>, 6 kwietnia 2022.

- Смайыл М. (2022), *Инфляция в Казахстане выросла до 12 процентов*, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/inflyatsiya-v-kazahstane-vyiroslo-do-12-prosentsov-465481/, 6 kwietnia 2022.
- Среднемесячная заработная плата по регионам Республики Казахстан* (2021), <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT102277> (dokument xls), 5 kwietnia 2022.
- Ткачев И. (2022), *Пять фактов об экономике Казахстана: какую роль они сыграли в протестах*, <https://www.rbc.ru/economics/06/01/2022/61d5ce179a794744b358e54f>, 6 kwietnia 2022.
- Токаев о Nur Otan: Энтузиасты были вынуждены уступить место апатичным функционерам* (2022), 1 marca, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-nur-otan-entuziastyi-vyinujdenyi-ustupit-mesto-463205/, 7 maja 2022.
- Токаев обратился за помощью к странам ОДКБ* (2022), 6 stycznia, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-obratilsya-za-pomoschyu-k-stranam-odkb-458297/, 8 kwietnia 2022.
- Токаев поручил прекратить работу компании, которую связывают с дочерью Назарбаева* (2022), 11 stycznia, <https://rus.azattyq.org/a/31648680.html>, 6 kwietnia 2022.
- «Шал, кет!» Свыше сотни задержанных, оцепленные «для дезинфекции» площади* (2020), <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-rallies-6-june/30656050.html>, 7 maja 2022.
- Яковенко О. (2005), *История административно-территориального деления Центрального Казахстана в XX веке*, Вестник КарГУ, <https://articlekz.com/article/4637>, 6 maja 2022.

Historical analogies in political action. The case of Kazakhstan

Summary

The article attempts to define the role played by historical analogies in the political actions of Kazakhstan's leadership. The comparison of the circumstances of the rise to power of two political leaders: Nursultan Nazarbayev and Kasym Zhomart Tokayev, as well as the list of mechanisms of building their own position used by them, serves to answer the question about the existence of a specific "Kazakh" variant of power succession within the model (traditional for Central Asia), strongly personalised and based on informal ties to the system of government.

Key words: Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, Kasym Zhomart Tokayev, historical analogy, succession

